

ВИБОРЧЕ ПРАВО

УДК 342.9(477)

*Сердюк Євген Васильович,
старший викладач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна"*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

У статті аналізується сучасний стан проблем здійснення виборчих прав громадян України засобами адміністративного права. На основі цього розроблені напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання виборчої системи в Україні.

Ключові слова: вибори, виборча система, право обирати, право бути обраним.

Після здобуття Україною незалежності йде постійний процес зміни виборчого законодавства. Відповідно до ст. 38 Конституції України громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Проте реалізація права у сфері адміністративно-правового забезпечення виборчих прав громадян потребує вдосконалення.

Питання, пов'язані з поняттям виборчих прав громадян, виборчого законодавства та загалом проблемами виборів, висвітлювалися у працях А. З. Гергіца, М. І. Ставнійчук, В. М. Шаповала, В. В. Долежана, М. М. Рябця, В. К. Колпакова, М. П. Кілика, В. В. Кравченка, В. Ф. Погорілка, О. В. Лавриновича, П. М. Любченка та ін.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства виробити пропозиції щодо покращен-

ня адміністративно-правового забезпечення виборчих прав громадян.

Об'єктом адміністративно-правового регулювання виборчих прав громадян України є активне і пасивне право громадян України брати участь у формуванні публічної влади та дії суб'єктів публічної адміністрації (у першу чергу Центральної виборчої комісії України) стосовно забезпечення загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування [1].

Останні вибори до вищого представницького органу законодавчої влади (2008 року) вдруге проводилися за пропорційною виборчою системою (депутати обираються за партійними списками). При цьому політичні партії були основними суб'єктами виборчого процесу народних депутатів України. Зазначений підхід показав низку гострих проблем.

На жаль, вищий представницький орган нашої держави майже повністю в черговий раз сформувався із заможних людей, які не представляють інтереси різних прошарків громадян-

ського суспільства і здебільшого відстоюють свої приватні або корпоративні інтереси. Верховна Рада України перед кожними виборами для вдосконалення виборчої системи постійно змінює виборче законодавство. Варто підтримати думку, що у значній частині суспільства створюється бачення, що цим забезпечується не публічний інтерес народу України, а відстоюються особисті та корпоративні інтереси невеликої, але впливової групи людей [2].

Зазначимо, вибори до органів місцевого самоврядування 2010 року багато в чому були унікальними. Від усіх попередніх їх відрізняли різноманітні чинники, які яскраво свідчили про перевагу політичного розрахунку над демократичними принципами та процедурами. Разом з тим головною позитивною особливістю виборчої кампанії 2010 року став факт проведення виборів до органів місцевого самоврядування окремо від парламентських. Вперше за багато років увага громадян, політиків, журналістів та громадських активістів була повністю зосереджена лише на місцевих виборах.

Виборчим законодавством, яке традиційно зазнало змін фактично у переддень початку кампанії, впроваджено змішану систему виборів, новий принцип формування виборчих комісій і дозволено кандидатам обиратися без передвиборчих програм. Спостерігачі від громадських організацій згідно з внесеними змінами були прирівняні в правах із пересічними виборцями, що ускладнило можливість проведення повноцінного громадського спостереження. Крім того, унікальність ситуації на виборах в кожному конкретному населеному пункті та наявність значних від-

мінностей у сусідніх містах та районах, разом з іншими особливостями кампанії, робили проведення громадського спостереження складним і досить громіздким процесом [3, с. 5].

Нагадаємо, що чинне виборче законодавство має основою норми Конституції України, новітнього Закону України "Про вибори народних депутатів України", законів України "Про вибори Президента України", "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" "Про Центральну виборчу комісію" "Про Державний реєстр виборців". Згідно з Законом України "Про вибори народних депутатів України" вибори депутатів здійснюються за змішаною (пропорційно-мажоритарною) системою: 1) 225 депутатів обираються за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій; 2) 225 депутатів обираються за мажоритарною системою в одномандатних виборчих округах [4].

Тож знову перед виборами приймається нове виборче законодавство. Ще донедавна в Україні існувала мажоритарна система абсолютної більшості, яка виражала засади первинної демократії виборів, потім вона була замінена на змішану (мажоритарно-пропорційну) систему виборів, відповідно до якої половина парламенту обиралася в одномандатних виборчих округах на основі відносної більшості, а інша половина за виборчими списками політичних партій, що характеризує перехідний етап від первинної до розвинутої демократії. Перед останніми

черговими виборами до Верховної Ради України та місцевих рад були знову внесені зміни до законодавства про вибори, і держава отримала пропорційну систему виборів, відповідно до якої депутати всіх рівнів обираються за списками політичних партій та блоків. Проте хоча остання (винятково пропорційна) модель є найбільш вдалою для сталої демократичної правової держави, в якій панує громадянське суспільство, але для нашої країни зазначений крок був передчасним. Так звані народні депутати, обрані за пропорційною системою, відцуралися виборців і своїх політичних сил, які їх привели до парламенту, не відчують перед ними ніякої відповідальності, здебільшого відстоюючи винятково особисті та корпоративні інтереси.

Тому тимчасове повернення до пропорційно-мажоритарної системи для нашого суспільства, на нашу думку, є виваженим кроком, який певною мірою забезпечить часткове оновлення вищої представницької влади в Україні, відповідальність народних депутатів України перед виборцями.

Ще одним викликом у цій сфері є наступне. Відповідно до законодавства України громадянин, який бажає бути обраним у державні представницькі органи, зобов'язаний внести заставу до Центральної виборчої комісії України з невідомими критеріями її обґрунтування. Це свідчить про існування в нашій державі матеріального цензу, тобто громадянин нашої держави навіть з середнім достатком не зможе бути обраним, що не відповідає Конституції України.

У середовищі політиків та політологів активно йдуть дискусії щодо не-

обхідності відкритих списків на майбутніх виборах. Але ж в законодавстві не йдеться про закриті списки, тому прихильник тієї чи іншої політичної партії або блоку може прийти в штаб і дізнатися, хто із кандидатів під яким номером проходить у списку, а відкрити списки означає, що на кожній виборчій дільниці має бути оприлюднено по 450 прізвищ, хоча б з короткими біографіями, від кожної партії, яка бере участь у виборах. Як вважають деякі автори, це невиправдано організаційно і фінансово, та може й не цікаво переважній більшості виборців [6].

Існують також проблеми активного виборчого права, наприклад відсутність прізвищ у списках виборців, внесення у списки для голосування прізвищ померлих людей або людей, які змінили місце проживання, не врахування нових мешканців, які напередодні виборів прибули на постійне місце проживання, все це порушує права виборців і впливає на результати голосування [7, с. 10].

Вбачається, що розв'язати питання захисту прав виборців можливо завдяки закінченню створення єдиного державного реєстру виборців, серед основних засад якого має бути: а) законність і пріоритет прав людини; б) повнота, цілісність та достовірність відомостей; в) одноразовість внесення виборця до реєстру; г) поновлюваність та його публічний характер.

Держава законодавчо забезпечила створення державного реєстру виборців. 22 лютого 2007 року Верховна Рада України прийняла Закон України "Про Державний реєстр виборців", він набрав чинності 1 жовтня 2007 року.

Закон передбачає також щорічне уточнення персональних даних виборців у реєстрі. Проте на практиці недоліків у цій царині ще багато.

Практика проведення виборів в Україні, європейський досвід про доцільність запровадження єдиного державного реєстру виборців, формування та ведення якого забезпечить гарантування прозорості та чесності проведення виборів та референдумів в Україні, має стати завданням держави.

Наведені положення свідчать про складність і неоднозначність проблем забезпечення засобами адміністративного права виборчих прав громадян України. При цьому першочерговими напрямками вдосконалення виборчого законодавства є: розроблення дієвих адміністративних процедур, які забезпечать проведення виборів за змішаною системою виборів; обмеження умов та термінів внесення змін до виборчого законодавства; подальша систематизація законодавства про вибори та референдуми.

Сердюк Е. В. Обеспечение средствами административного права избирательных прав граждан Украины.

В статье анализируется современное состояние проблем реализации избирательных прав граждан Украины средствами административного права. На основе этого разработаны направления совершенствования административно-правового регулирования избирательной системы в Украине.

Ключевые слова: выборы, избирательная система, право избирать, право быть избранным.

Serdyuk E. Providing means of administrative law for voting rights of Ukrainian citizens.

This article analyzes the current state of the problem of the implementation of voting rights in Ukraine by means of the administrative law. On the basis of the analysis the author defines some ways in which the Ukrainian electoral system can be improved.

Keywords: elections, electoral system, the right to vote, the right to be elected.

Список використаних джерел:

1. Сердюк Є. В. Поняття та предмет адміністративно-правового регулювання сфери виборчих права громадян / Є. В. Сердюк // Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності : другі юридичні читання : [зб. наук. праць] / за ред. В. В. Галуцька. – Тернопіль-Київ-Херсон : ВАТ "Херсонська міська друкарня", 2011. – 56 с.
2. Панкевич О., Кілик М. Проблеми вдосконалення виборчої системи України в контексті досвіду країн – членів Європейського Союзу / О. Панкевич, М. Кілик // Вибори та Демократія. – 2009. – № 1. – С. 5–12.
3. Місцеві вибори – 2010. Пульс країни / відп. ред. Когут А., Сідаш К. – К. : Лабораторія законодавчих ініціатив, 2011. – 228 с.
4. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 року № 4061-VI // Голос України. – 2011. – 10 грудня. – № 234.
5. Проблеми здійснення Конституції України : теорія і практика / відп. ред. В. Ф. Погорілко. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 652 с.
6. Любченко П. Переваги і недоліки пропорційної виборчої системи при формуванні місцевих рад / П. Любченко // Право України. – 2005. – № 8. – С. 11–13.
7. Симоненко В. Список збитків замість реєстру виборців / В. Симоненко // Дзеркало тижня. – 2007. – № 25.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2012